

Frontkjemperen som brøt tausheten

Januar 1941: 20 år gammel og full av entusiasme melder Per R. Johansen fra Mogreina i Ullensaker seg til tysk fronttjeneste - noen få måneder etter at han hadde meldt seg inn i Nasjonal Samling.

24. juni 1946: Såret og evig handikappet etter kamper både i Russland og i Tyskland blir han dømt til 8 års fengsel som landssviker.

1. april 1950: Benådet, men for alltid dømt i manges øyne blir Per R. Johansen løslatt.

«En gang dømt, alltid dømt», blir det påstått. Det gjelder i høyeste grad dem som var på «den gale siden» under krigen. Også de er en del av historien, men det er alltid seierherrenes versjon som har enerett på sannheten i nær ettertid. Nå er et halvt århundre passert. Historien kan nyanseres. Per R. Johansen er blant de få som har brutt tausheten. I høst ga han ut bok som sine opplevelser; «Frontkjemper».

– Dette er mitt bidrag til en mer balansert historieforståelse, men først når det er gått ytterligere 50 år vil hendelsene kunne bedømmes ut fra et nøytralt ståsted, sier Johansen.

AV JAN ARNE SANDHOLTBRÅTEN

1940-1950. – Ti lange år var gått; alle de beste, de mellomtue og tretti, var tapt. Eller var de det? spur Johansen uten å gi noe dekkende svar. Han kunne han spurt om de ti årene var verdt det han gjennomgikk, men gjør det ikke. Taperne i en verdenskrig kan ikke snakke om verdi eller verdighet. Johansen tapte ikke bare krigen. Han tapte freden også - dømt for å ha sviktet sitt land og sitt folk, fradømt all ære. Straffen lød på åtte års fengsel samt inndragelse av all personlig formue. Dommen ble ekstra streng fordi Johansen hadde vært en periode hjemme i Norge som leder i Trøndelag for «Germanske SS Norge» etter at han hadde kommet seg av skadene han fikk ved fronten. Han fant seg ikke til rette og meldte seg til aktiv krigstjeneste igjen.

ARROGANT OG UTILNÆRMELIG

– Krigen var jævlig, men de verste påkjenningene kom etterpå, sier Johansen. – Jeg har ord på meg for å være arrogant og utilnærmelig. Det er min beskyttelse. Etterkrigstiden med fordommelsen av våre handlinger har gitt meg en følelse av alltid å måtte være i forsvarsposisjon. Jeg har bygget et skall rundt følelsene mine, sier han. – Men jeg har aldri blitt personlig trakassert for min fortid, legger han til.

FORFATTER

Den farløse fattiggutten fra Mogreina som ble voksen i tysk uniform på østfronten, har aldri lagt skjul på hva han gjorde under krigen. Men han har heller aldri utdypet sine opplevelser. Ikke før nå. I høst brøt han tausheten med boka «Front-

kjemper». Aschehoug forlag har allerede solgt ut førsteopplaget på 3.000 eksemplarer. Reaksjonene blant leserne har vært meget positive.

– Boka kunne ikke vært utgitt tidligere, mener Johansen. – Det måtte gå et halvt århundre før følelsene i samfunnet var kommet såpass til ro at vi på den «gale» siden kunne presentere vår versjon.

– ET BIDRAG TIL HISTORIEN

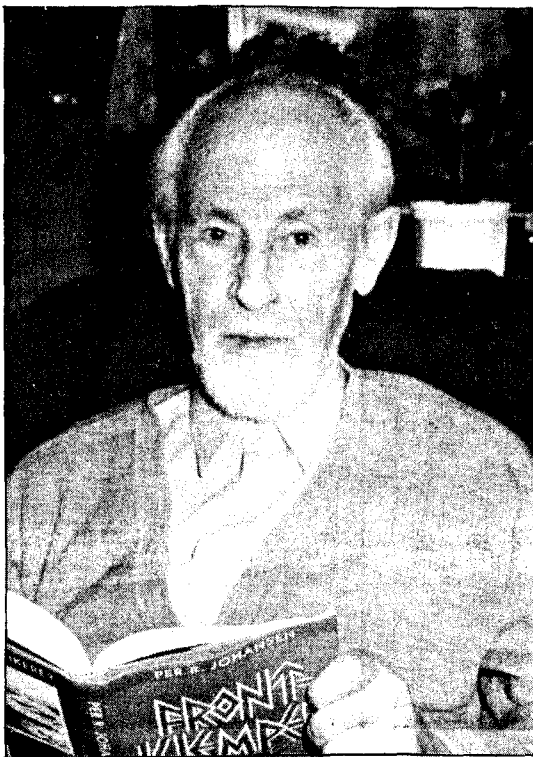
Mange av dem som opplevde krigen, vil nok betegne boka som et forsvarsskrift for egne og andre frontkjemperes handlinger. Johansen betoner det historiske - et innlegg fra dem som opplevde krigen fra den andre siden.

– Dette er mitt bidrag til å skape et mer nyansert historiesyn. Men det vil gå ennå 50 år før historieskrivningen generelt blir balansert, mener Johansen.

– HUSKER DET MESTE

Litterært sett er boka meget god, sett i lys av at den er skrevet av en 72 år gammel debutant som attpå til ikke har teoretisk utdannelse. Johansen er malermester. Boka er dessuten sprekke med overraskende detaljer og data - satt inn i en større oversikt. Johansen må ha hatt en imponerende evne til å observere og bevare inntrykk, selv under de kritiske og kaotiske tilstandene som nødvendigvis måtte herske både under felttoget i Russland og under sluttkampene i Tyskland.

– Hendelsene er ikke tapt oppe i hodet. Alt ligger i «arkivet». Det dukket opp litt eller litt etterhvert som jeg jobbet med fortida, sier Johansen. – Men masser av navn er gått tapt, dessverre.



72 år gammel har Per R. Johansen på Jessheim skrevet bok om sin innsats i tysk uniform under krigen; «Frontkjemper». – Det tar på å ha vært med på å tape en hel verdenskrig, sier Johansen.

– FOR JÆVELIG

Kamphandlinger og menneskelige lidelser er det lite av i boka selv om Johansen fikk oppleve maksimalt av begge deler.

– Det var rett og slett for jævlig til å kunne beskrives med ord, forklarer han. – Skrikene, smertene, redselen, synet av døde og lemlestede kroppar er bare for jævlig.

Per R. Johansen opplevde all grusomheten. Først i Ukraina der han ble dødelig såret, men overlevde. Etterpå under sluttkampene om Tyskland da all organisert virksomhet ramlet sammen. Han opplevde krig på sitt absolutt verste.

DYPFRYSTE FØLELSER

Ingen kommer uberørt fra krigens helvete.

– Redselen for å bli såret var større enn redselen for døden, sier Johansen. – Men under kampene måtte en fryse bort alle normale følelser. De er nok fortsatt delvis dybfroste. Jeg har en slags permafrost inne i meg, og den kommer aldri til å tine.

Dypt inne i underbevisstheten hender det likevel at noen av de gamle følelsene når smeltepunktet og bobler opp til overflata. De kommer om natta.

– I drømmen føres jeg fortsatt tilbake til skyttergravene. Jeg slås, og hver gang har jeg følelsen av å tape, sier Johansen. – Det gjorde vi selvfølgelig ikke bestandig i virkeligheten. Men i drømmene er det nederlagene som dukker opp.

– IKKE LANDSSVIKER

En psykolog vil kanskje for-

klare drømmene med reaksjonene etter krigen; dommen for landssvik, fordømmelsen av samfunnet. Johansen avviser en slik forklaring. Han har aldri akseptert seg sjøl som landssviker. Han viser til alle som på en eller annen måte arbeidet for tyskerne - vesentlig for å skape seg en egen fortjeneste.

– Til og med LO aksepterte at folk jobbet for tyskerne. Lønningene var eventyrlige i forhold til før krigen, påpeker Johansen. – Vi frontkjemper gjorde en uegennyttig innsats for noe vi trodde på. Det var bare vi som ble dømt, for hvordan skal et land med tre millioner innbyggere kunne operere med noe slikt som 500.000 potensielle landssvikere?

Johansen avviser også at frontkjemperne gikk i fiendens tjeneste. – De norske styrkene kapitulerte i 1940. Etter den tid hersket det ingen krigstilstand mellom Norge og Tyskland, hevder Johansen.

MØTTE HITLER

Under krigen møtte Johansen de virkelige store i «Das Reich». Han håndhilste på Adolf Hitler, møtte Hermann Göring, Albert Speer og Heinrich Himmler.

– Det var selvfølgelig bare flyktige møter med «de store gutta», sier Johansen. – Kontakten var ikke slik at det var mulig å få noe spesielt inntrykk av dem.

Da har han et helt annet personlig inntrykk av generalene.

– De gamle preussergeneralene med monokkel så ikke på oss engang, sier Johansen. – Men de unge som hadde steget i grade-

ne gjennom aktiv krigsinnsats, var kjernekarer som viste stor omtanke for soldatene.

Johansen trekker spesielt fram Felix Steiner - generalen som overrakte ham jernkorset av 2. klasse den 7. april 1945. Johansen var da blitt løytnant i den retirerende tyske hæren. En måned seinere satt Johansen i amerikansk krigsfangenskap. Den annen Verdenskrig var slutt. Nazi-Tyskland var tilintgjort. Den tyske «Wermacht» hadde kapitulert. Johansen var en blant millioner internerte, slagne soldater.

– KJEMPET FOR NORGE

– Vi hadde ikke kjempet FOR Tyskland, poengterer Johansen. – Vi hadde kjempet for det vi oppfattet som Norges sak, og vi hadde kjempet godt. – Jeg vokste opp med kapitalismen som den store styggedommen. England var kapitalismens europeiske ansikt. Da jeg meldt meg, var britene hovedfienden. At forholdene brått endret seg, og jeg havnet på østfronten, må tilskrives krigens mange uforutsigbare tildragelser. Som soldat spør man seg ikke hvorfor. Man gjør den jobben man blir satt til. Det blir et æresbegrep.

REISTE SEG

Men ære ble det ikke mye av for den hjemvendte 26 år gamle fattiggutten fra Granli i Mogreina. Han passerte 30 år før han igjen kunne tre i sivil, med ødelagt venstre arm etter et russisk granatnedslag som en evig påminnelse om hva han hadde vært med på. Men verken handikap eller fordømmelse kunne knekke Johansen. Han reiste seg, fortsatte sin malerutdannelse og endte opp med en meget solid håndverksbedrift på Jessheim.

– Kanskje var jeg heldig, tross alt. Jeg overlevde et helvete der hver tredje soldat ble liggende igjen på slagmarken. Etter krigen ble jeg akseptert for den jobben jeg utførte. Jeg tror ingen unnløt å bruke mitt firma på grunn av min bakgrunn. Jeg har heller aldri hørt et vondt ord i lokalsamfunnet for det jeg var med på under krigen, sier Johansen.

– TAR PÅ Å TAPE EN VERDENSKRIG

Dommen som landssviker svir likevel fortsatt, 47 år etterpå.

– Vi ble ikke rettfærdig behandlet, sier Johansen. – Rettsoppgjøret var preget av løpske følelser og tilfældigheter. Jeg vil ikke si at jeg er bitter. Jeg bærer ikke hat til noen. Men jeg kan bli himladt forbannet av og til når temaet «Krigen» kommer opp. Det tar på å være med på å tape en hel verdenskrig, sukker Per R. Johansen.

Og det unngåelige spørsmålet til slutt: Angrer du på den beslutningen du tok som 20-åring?

– Det spørsmålet lar seg ikke lett besvare. Det blir bare etterpåklokskap. Men jeg kunne ha unnløtt å engasjere meg som så mange andre gjorde, og i stedet tjent godt på å jobbe sivilt for tyskerne. Økonomisk sett kan en jo si at en kan angre, sier Per R. Johansen.